

ŁUKASZ JAN KORPOROWICZ

Katedra Prawa Rzymskiego

Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego

**KANONISTYCZNE RĘKOPISY
Z *CATALOGUS MANUSCRIPTORUM*
OKSFORDZKIEGO KOLEGIUM NOWEGO Z 1729 R.
NEW COLLEGE LIBRARY LC/10**

Słowa kluczowe: prawo kanoniczne, Oxford, XVIII stulecie, rękopisy

1. Wprowadzenie. 2. Prawo kanoniczne w Anglii po reformacji. 3. *New College* a nauka prawa w Oksfordzie. 4. Kanonistyczne rękopisy w *Catalogum manuscriptorum*. 5. Zakończenie

1. WPROWADZENIE

Reformacja przyniosła doniosłe zmiany w wielu obszarach życia codziennego. Często jednak wystąpienia przeciwko papieżowi i Kościołowi katolickiemu w ogólności traktowane są w sposób homogeniczny. W rzeczywistości reformacja charakteryzowała się wieloma, często subtelnymi odmianami. Wpływ miały na to z pewnością lokalne uwarunkowania społeczno-kulturowe. Nie bez znaczenia były także okoliczności, w których podejmowano decyzję o wypowiedzeniu posłuszeństwa Rzymowi. Polskiemu czytelnikowi jedną z najbardziej enigmatycznych wydaje się reformacja w Anglii – popularnie łączona z osobą króla Henryka VIII. Bez wątpienia, brak uzyskania przez monarchę papieskiej zgody na stwierdzenie nieważności małżeństwa z Katarzyną Aragońską, zainicjował drogę ku reformacji. Jednocześnie jednak samego monarchę cechował raczej ambiwalentny stosunek względem występowania przeciwko papieżowi. Dla Henryka VIII znaczenie kluczowe miało przedłużenie rodu, narodziny męskiego potomka i ochrona interesów monarchii. Kwestie teologiczne stanowiły raczej drugorzędną kategorię argumentów przemawiających za podjętymi przez króla krokami. Władca, jak można przypuszczać, przekonany był, że buduje w swym królestwie Katolicki kościół narodowy, nie zaś wspólnotę o charakterze protestanckim. Za skierowanie Kościoła w Anglii na tory protestantyzmu odpowiadają raczej potomkowie Henryka VIII, jego syn Edward i córka Elżbieta.

Zagadnieniem, które budzi poważne zainteresowanie, jest stosunek nowo powstałego Kościoła anglikańskiego do dawnych tradycji, zwyczajów i praw katolickich. Na ten temat istnieje dużo niejasności. Teoretycznie reformacja powinna przynieść systemowe odrzucenie wszystkiego, co wiązało się z papieżem. Prawnie miało być to zapewnione wydaniem licznych ustaw wymierzonych przeciwko katolikom, jak i przeciwko doktrynie katolickiej. W języku angielskim pojawił się nawet pejoratywnie nacechowany przymiotnik *popish* – „papieżowaty”, którego użycie nie miało tylko charakteru popularnego, lecz wykorzystywany był również w kontekstach politycznych, prawnych czy naukowych.

Niechęć do katolicyzmu i katolików nie była jednak przyswojona przez wszystkich. W Kościele anglikańskim sympatia względem rzymskich tradycji pozostawała żywa. Przejawiało się to m.in. w wyodrębnieniu się wewnątrz Kościoła anglikańskiego grupy określanej jako tzw. Kościół Wysoki (*High Church*), ponadto wielu nominalnych anglikanów nadal praktykowało zwyczaje katolickie, np. kult Najświętszej Maryi Panny (tzw. *Church papists*), wreszcie inne osoby jawnie odmawiały uczestnictwa w anglikańskich celebracjach liturgicznych, ujawniając się jako katolicy (tzw. *recusants*).

Wydaje się zatem, iż mimo licznych starań katolickie elementy przetrwały epokę reformacji i wtopiły się w świat anglikanizmu. Proces ten był na pewno wspomagany – choć raczej nieświadomie – przez władze państwowe, które zachowały m.in. katolicką strukturę administracyjną Kościoła w Anglii, jak również strukturę hierarchiczną, a tym samym również i prawną. Mimo zatem oficjalnego potępienia nawiązań do katolicyzmu, były one wzmacniane i chronione przez państwo i Kościół państwowy.

Celem niniejszego artykułu, wpisującego się w dotychczas prowadzone już badania¹, jest omówienie kolekcji kanonistycznych rękopisów, które w pierwszej połowie XVIII stulecia znajdowały się w posiadaniu oksfordzkiego *New College*, jednego z tamtejszych kolegiów stanowiących część Uniwersytetu w Oxfordzie. Badania te pozwolą ocenić, czy osiemnastowieczni scholarzy oksfordzcy dysponowali możliwością skorzystania z prac dotyczących katolickiego prawa kanonicznego.

2. PRAWO KANONICZNE W ANGLII PO REFORMACJI

Pośród decyzji, które Henryk VIII podejmował w związku z wypowiedzeniem posłuszeństwa Rzymowi, kilka powiązanych było bezpośrednio z zagadnieniem nauczania, jak i praktyki prawa kanonicznego². Około 1540 r. monarcha postanowił, aby prawo Kościoła przestało być przedmiotem studiów akademickich w Oxfordzie i w Cambridge. W celu osiągnięcia swego zamierzenia, władca nakazał zamknięcie Wydziałów Prawa Kanonicznego, które działały w obu uczelniach nieprzerwanie od ich powstania w XII i XIII stuleciu³. Tym samym nauczanie prawa ograniczone zosta-

² Na temat prawnych konsekwencji reformacji w Anglii zob. T.J. Zieliński, *Państwowy Kościół Anglii. Studium prawa wyznaniowego*, Warszawa 2016, 41–71.

³ Zob. Ł.J. Korporowicz, *Prawo rzymskie w orzecznictwie Izby Lordów w latach 1876–2009*, Łódź 2016, 23–27. Por. także R.H. Helmholz, *The Canon Law and Ecclesiastical Jurisdiction from 597 to 1640s (The Oxford History of the Laws of England, vol. 1)*, Oxford 2004, 187–194.

ło do prawa rzymskiego, które ponadto zostało wzmocnione ustanowieniem dwóch królewskich katedr (profesorów) prawa rzymskiego, po jednej w każdej uczelni⁴.

Oficjalnie zatem, począwszy od lat 40. XVI stulecia, nie można było w Anglii zdobyć wykształcenia z zakresu prawa kanonicznego. Okres panowania Marii Tudor (1553–1558) przyniósł wprawdzie czasowy powrót do nauczania prawa kanonicznego, jednak stopnie naukowe uzyskało w tym czasie zaledwie kilku studentów i bakałarzy⁵. Osoby pragnące studiować prawo kościelne zmuszone były do odbywania studiów zagranicznych. Oczywiście studia takie obejmować mogły jedynie prawo Kościoła rzymskokatolickiego. Adepti prawa kanonicznego mogli studiować bądź w Kolegium Angielskim (*English College*), działającym w Douai, w północnej Francji, bądź na którymś z kontynentalnych uniwersytetów. Popularnym kierunkiem naukowych wyjazdów angielskich katolików były uczelnie włoskie⁶. Nie ulega jednak wątpliwości, że absolwenci kontynentalnych uczelni nie mogli zajmować się praktyką prawa kanonicznego w Anglii. Ich wiedza bowiem obejmowała jedynie prawo katolickie, ponadto musieliby otwarcie przyznać się do wyznawania wiary katolickiej.

Wydawać by się zatem mogło, że po ustanowieniu przez Henryka VIII Kościoła anglikańskiego nie istniała możliwość studiowania prawa kanonicznego, w tym regulacji powstałych po dokonaniu aktu apostazji przez angielskiego monarchę. Tego rodzaju założenie jest jednak fałszywe. Ze względu na decyzje monarchów z dynastii Tudorów o zachowaniu struktur sądów kościelnych oczywiste było, że prawo kanoniczne musiało być nadal przedmiotem studiów. Próby wdrażania się prawników *common law* do praktyki sądów kościelnych skończyły się niepowodzeniem. Ze względu na poważne różnice proceduralne, znawcy prawa królewskiego nie byli zdolni sprawnie prowadzić procesów przed trybunałami biskupimi. Stąd dojsz do przeformułowania charakteru studiów prawniczych oferowanych w Oxfordzie i w Cambridge. Wprawdzie wykłady nadal koncentrowały się na prawie starożytnych Rzymian, jednak wiele uwagi poświęcano także zagadnieniom prawa kanonicznego⁷.

Choć problematyka ta jest złożona, warto zwrócić uwagę na trzy płaszczyzny, na których ujawniają się wątki kanonistyczne. Pierwszą z nich jest treść wykładów prowadzonych przez królewskich profesorów prawa rzymskiego. Współcześnie nauka dysponuje wprawdzie ograniczonym dostępem do oryginalnych materiałów wykładowych, jednak kilka interesujących dowodów na nauczanie prawa kanonicznego można odnaleźć.

Nie ulega wątpliwości, że reformacja przyniosła kres formalnie prowadzonym wykładom prawa kanonicznego⁸. Z dużą pewnością jednak wykładowcy prawa rzymskiego instynktownie odnosili się do kanonistycznych regulacji, traktując je jako element tradycji prawnej, dziś określanej mianem *ius commune*. Richard H. Helmholz, w swoich rozległych badaniach poświęconych prawu kanonicznemu w szesnastowiecznej i siedemnastowiecznej Anglii, wskazał np. na przechowane

⁴ Na temat okoliczności ustanowienia królewskich katedr zob. Ł.J. Korporowicz, *Prawo rzymskie w Anglii w XVIII wieku. Nauczanie, studia, nauka*, Łódź 2019, 17–19.

⁷ Obszernie na temat obecności prawa kanonicznego Kościoła katolickiego w post-reformacyjnej Anglii zob. R.H. Helmholz, *Roman Canon Law in Reformation England*, Cambridge 1990, *passim*.

w bibliotece uniwersyteckiej w Cambridge notatki wykładowe pochodzące z okresu rządów Karola I (1625–1649). Nieznany autor umieścił w nich obok rozważań dotyczących rzymskich regulacji prawnych, liczne odwołania do źródeł i literatury kanonistycznej⁹.

Skala zjawiska jest oczywiście trudna do oceny. Można przypuszczać, że duży wpływ na pojawienie się kanonistycznych wątków miały zainteresowania samych wykładowców. Zważywszy np. na obsadzanie oksfordzkiej Katedry Prawa Rzymskiego specjalistami z zakresu prawa narodów (Alberico Gentili – 1587–1608; Richard Zouch – 1620–1661), przypuszczać można, że w tych okresach do tradycji prawa kościelnego odwoływano się mniej chętnie.

Gdy chodzi o XVIII stulecie, szczególnie interesujące są notatki pochodzące z wykładów Francisca Dickinsa, królewskiego profesora prawa rzymskiego w Cambridge, zajmującego Katedrę w latach 1714–1755¹⁰. Spośród licznych archiwaliów za najcenniejsze należy uznać starannie sporządzony skrypt wykładu, poświęconego różnym zagadnieniom z zakresu prawa małżeńskiego, noszący tytuł *De nuptiis et divortiis*¹¹. Królewski profesor traktował w nim prawo rzymskie i kanoniczne jako jeden, spójny porządek prawny, którego źródła omawiał w kolejności chronologicznej. Przykładowo, fragment wykładu, noszący tytuł *de divortiis*, rozpoczyna wyliczenie źródeł „bazowych” omawianej problematyki. Obok źródeł rzymskich – *Digesta*¹², *Kodeks*¹³ i *Nowele*¹⁴ – F. Dickins wskazał również na *Dekret Gracjana*¹⁵ oraz *Dekrety Grzegorza IX*¹⁶. We własnoręcznych notatkach wykładowcy odnaleźć można z kolei jeszcze bardziej zaskakujące odwołania. Na marginesie prowadzonych rozważań powołał on bowiem bliżej nieokreślone ustawodawstwo katolickie z lat 70. i 80. XVI stulecia¹⁷. Richard H. Helmholz, w trakcie prowadzonej inspekcji rękopisów F. Dickinsa, wskazał z kolei, że pojawia się w nich także wzmianka na temat *Synodus Tridentia*¹⁸.

Druga płaszczyzna, wyrastająca bezpośrednio z poprzedniej dysputy, które wieńczyły starania bakałarzy o nadanie im stopnia doktora prawa rzymskiego¹⁹. Nauka dysponuje współcześnie przykładami kilkudziesięciu tematów dysput doktorskich prowadzonych w Oxfordzie, pochodzących z przełomu XVI i XVII w., jak

⁹ R.H. Helmholz, dz.cyt., 152.

¹⁰ Więcej na temat notatek F. Dickinsa zob. Ł.J. Korporowicz, *Prawo rzymskie w Anglii...*, 24–30.

¹¹ Trinity Hall, Ms. 31.

¹² D. 24,2 (*De divortiis et repudis*).

¹³ C. 5,17 (*De repudiis et iudicio de moribus sublato*) i C. 5, 24 (*Divortio facto apud quem liberi morari vel debent*).

¹⁴ Nov. 22 (*De nuptiis*).

¹⁵ C. 28 q. 1–2.

¹⁶ X 4,19 (*De divortiis*).

¹⁷ Trinity Hall Ms. 44.4, f. 41.

¹⁸ R.H. Helmholz, dz.cyt., 153. Warto również nadmienić, że podobnie kształtowało się nauczanie i prowadzenie dyskursu teologicznego po reformacji. Anglikańscy teolodzy nie zamknęli się na wywoły autorów katolickich, lecz podejmowali z nimi polemiki. Dotyczyło to zarówno autorów tworzących przed reformacją, jak i twórców tworzących w nurcie kontrreformacyjnymi, por. np. T. Tulejski, *Od Hookera do Benthamy. Eseje z angielskiej myśli ustrojowej*, Łódź 2018, 6–14.

¹⁹ Więcej na temat dysput doktorskich zob. Ł.J. Korporowicz, *Prawo rzymskie w Anglii...*, 93–95.

również z XVIII w. Na temat dysput prowadzonych w Cambridge w epoce elżbietańskiej pisał swego czasu Alain Wijffels²⁰. Jednak ze względu na fakt, iż zasadniczym przedmiotem poniższych rozważań jest nauczanie prawa w Oxfordzie, należy skupić się w tym miejscu jedynie na tamtejszych dokumentach. Wprawdzie nazwa stopnia (*Doctor Iuris Civilis*) nie pozostawia wątpliwości co do charakteru odbywanych przez kandydata studiów, jednak bliższa analiza spornych tematów, stanowiących podstawę późniejszemu nadaniu stopnia, wskazuje na prawno-kanoniczną proveniencję niektórych pytań. Przykładowo w 1585 r. o nadanie stopnia doktora starało się dwóch kandydatów. Pośród postawionych im pytań (warto wskazać, iż sami kandydaci byli odpowiedzialni za ich wcześniejsze przygotowanie) niektóre dotyczyły spraw kościelnych. Pierwszy kandydat miał wyjaśnić, czy rektorzy kościołów, które od czasów niepamiętnych znajdowały się na drodze do zasiedzenia uprawnień związanych z innym kościołem, rzeczywiście nabywali je i tym samym trwale łączyli ze sobą dwie posługi. Drugi kandydat rozważał z kolei, czy książę (*princeps*) może udzielać dyspensy od prawa naturalnego bądź boskiego²¹. Obok tematów jednoznacznie „kościelnych”, wiele pytań pojawiających się w ramach *disputationes* obejmowało zagadnienia, które powierzchownie wiązały się ze starożytnym Rzymem, w rzeczywistości stanowiły one jednak odpowiedź na potrzeby praktyki prawa. Angielskie sądy kościelne zajmowały się przede wszystkim kwestiami z zakresu prawa spadkowego oraz małżeńskiego. Pytania z zakresu tych gałęzi prawoznawstwa szczególnie często pojawiały się pośród pytań zadawanych w trakcie dyskusji doktorskich. Nierzadkie były także pytania o kwestie procesowe. Tak szerokie spektrum podnoszonych zagadnień dostrzec można w materiałach opublikowanych za lata 1585–1622. Zestawiając to z nieopublikowanymi zbiorami ogłoszeń o dyskusjach doktorskich z pierwszej połowy XVIII w., trzeba zauważyć, że na pierwsze miejsce wysunęły się w tym czasie pytania z szeroko rozumianego prawa osobowego i prawa procesowego. Należy mieć jednak na uwadze, że materiały te są znacznie uboższe i obejmują jedynie przypadkowo zachowane ogłoszenia (z lat 1703, 1713 i 1733)²². Pojawienie się tego rodzaju pytań w trakcie doktorskich *disputationes* odgrywało poważne znaczenie. Przypomnieć trzeba bowiem, że z grona doktorów prawa rekrutowali się członkowie elitarniej korporacji *Doctors' Commons*, do której należeli prawnicy występujący oraz orzekający m.in. w sądach kościelnych i admiralicji²³.

Na koniec wypada wspomnieć o angielskiej literaturze kanonistycznej i jej związkach z literaturą przedreformacyjną. Odwołania do klasycznego prawa kanonicznego nie były jedynie domeną akademickich wykładów czy dysput prowadzących do zdobycia stopnia naukowego. Nawiązania tego rodzaju pojawiały się także

²⁰ A. Wijffels, *Disputations en droit à l'Université de Cambridge sous le règne élisabéthain*, Mémoires de la Société pour l'Histoire du Droit et des Institutions des anciens pays bourguignons, comtois et romands 57 (2000), 113–130.

²¹ *Register of the University of Oxford*, ed. by A. Clark, *Register...* vol. 2, pt 1, Oxford 1887, 180.

²² Por. Bodleian Library, Oxford University Archives NW/1/1.

²³ Na temat sądownictwa kościelnego zob. C.R. Chapman, *Ecclesiastical Courts. Their Officials and their Records*, Dursley 1992. Na temat sądownictw admiralicji zob. Ł. Marzec, *Kilka uwag o sądownictwie Admiralicji w Anglii*, Zeszyty Prawnicze UKSW 4.1 (2004), 75–89.

w publikacjach, zazwyczaj o charakterze praktycznym. Jak zostało to już wskazane w innym miejscu²⁴, choć otwartość na źródła prawa przedreformacyjnego pozostawała pośród prawników angielskich znaczna, jednak ich stosunek do tych źródeł ulegał zmianie. Początkowo dostrzec można raczej celowe przemilczenia katolickiego pochodzenia powoływanych rozwiązań prawnych. Lektura tekstów autorstwa m.in. Thomasa Wooda czy Edmunda Gibsona wskazuje raczej na postrzeganie prawa pochodzącego sprzed reformacji, jak i wydanego po niej jako odnoszącego się do Kościoła w Anglii w ogólności, bez wnikania w autorstwo poszczególnych norm. Dopiero w drugiej połowie XVIII w. można zauważyć stopniową otwartość autorów na wskazywanie katolickiego rodowodu powoływanych źródeł. Zjawisko to wiązać można z łagodzeniem polityki władz brytyjskich względem katolików przebywających na terenie Wielkiej Brytanii.

3. *NEW COLLEGE* A NAUKA PRAWA W OXFORDZIE

W funkcjonowaniu najstarszych angielskich uczelni kluczową rolę odgrywały przez stulecia kolegia i halle. To w nich osoby przybywające odbyć studia znajdowały wszelką potrzebną pomoc. Obok zakwaterowania, dysponowali oni także zbiorami bibliotecznymi, jak również pomocą tzw. *fellows*, tj. członków kolegiów mieszkających i pracujących w nich na stałe. Stąd angielscy studenci najpierw matrykulowani byli do kolegiów, a dopiero następnie obierali określoną ścieżkę edukacyjną (*artes liberales*, prawo, teologia, muzyka bądź medycyna) i podejmowali studia na poszczególnych wydziałach (*faculties*). Niektóre kolegia preferowały jednak określony rodzaj studentów. Stąd częstsze w nich występowanie reprezentantów określonej dyscypliny naukowej. W powszechnym mniemaniu, rolę kolegium szczególnie popularnego wśród prawników studiujących w Oxfordzie spełniało Kolegium Dusz Wszystkich Zmarłych (*All Souls College*). W rzeczywistości jednak liczba związanych z nim prawników stopniowo się zmniejszała. Już w XVIII w. *All Souls* zajmowało jedną z ostatnich pozycji pod względem liczby studiujących w nim znawców prawa rzymskiego. Na prowadzenie wysunęło się zaś Kolegium Nowe (*New College; Collegium Novum*), noszące również nazwę Kolegium Świętej Maryi z Winchester (*St Mary's College of Winchester; Collegium Sanctae Mariae Wintoniae*).

Początki Kolegium sięgają 1379 r., gdy zostało ono erygowane przez Williama z Wykeham, biskupa Winchester. Starania hierarchy, jednego z czołowych postaci życia politycznego Anglii za rządów Edwarda III, związane były z jego szeroką działalnością na rzecz edukacji młodzieży. Biskup założył bowiem również dwie szkoły średnie, w tym jedną w samym Winchesterze, której podstawowym zadaniem było przygotowanie młodych ludzi do podjęcia studiów w *New College*²⁵.

²⁴ W tym zakresie obszernie zob. Ł.J. Korporowicz, *Was the Roman...*, dz.cyt., *passim*.

Już w okresie średniowiecza Kolegium urastało do rangi jednej z głównych ostoji prawników zarówno legistów, jak i kanonistów. Uznaje się jednak, że nigdy nie miało ono, podobnie jak inne oksfordzkie kolegia, charakteru ekskluzywnego w odniesieniu do studiów prawniczych, do czego dążyły z kolei niektóre kolegia działające w Cambridge²⁶.

W celu zrozumienia tego zjawiska, należy przyjrzeć się obowiązującym w Kolegium statutom, w wersji z XVIII w. Egzemplarz tego rodzaju statutów znajduje się obecnie w zasobach archiwum kolegiального²⁷. Rozdział ósmy statutów nosi tytuł *Ut numerus personarum in Jure Civili et Jure Canonico studere debentium semper sit compeltus*. Rozpoczyna się od solennego postanowienia, sięgającego jeszcze czasów poprzedzających reformację, że w Kolegium nowym powinno studiować jednocześnie przynajmniej dwudziestu adeptów prawa rzymskiego i kanonicznego. Każda z dziedzin reprezentowana powinna być przez dziesięciu scholarów²⁸. O ich znaczeniu dla działalności Kolegium świadczy fakt, że dalsze postanowienia rozdziału ósmego są szczegółowym wyliczeniem reguł dotyczących uzupełniania minimalnej liczby uczących się prawników i przenoszeniu, nawet przymusowemu, scholarów odbywających studia na wydziale sztuk wyzwolonych na wydziały prawnicze (w okresie przedreformacyjnym).

4. KANONISTYCZNE RĘKOPISY W *CATALOGUS MANUSCRIPTORUM*

Na początku wypada zaznaczyć, że omawiany poniżej katalog rękopisów stanowi fragment większego zbioru katalogów bibliotecznych *New College Library* z przełomu XVII i XVIII stulecia. Składają się na niego następujące zestawienia: katalog biblioteczny z przełomu stuleci (*New College Library LC/8*), uzupełniający katalog biblioteczny z 1694 r. (*New College Library LC/9*), będący przedmiot poniższych rozważań katalog rękopisów z 1729 r. (*New College Library LC/10*), katalog biblioteczny z 1729 r. (*New College Library LC/11*) i *Addenda* do ostatniego katalogu (*New College Library LC 13*).

Katalog rękopisów sporządzony został, jak to już zostało wspomniane, w 1729 r. Obecnie jest oprawiony w bukram. Jego ostatnia konserwacja w grudniu 1940 r. Pełny tytuł opracowania brzmi: *Catalog[us] manuscriptoru[m] qua Extant in Bibliotheca Collegii Beata Maria Winton in Oxon 1729*. Dla nauki prawa interesujące pozostają dwie „sekcje” rękopisu: na karcie 43 wymieniono *libri iuris civilis*. Natomiast na kolejnych dziewięciu (k. 44–52) zestawiono *libri iuris canonici*.

Biblioteka Kolegium posiadała w swych zasobach 44 rękopisy, w tym część wielotomowych. Opis poszczególnych dzieł pozostaje w większości przypadków uproszczony. Szczęśliwie został on wzbogacony nieco ponad 100 lat później

²⁶ L.E. Boyle, *Canon Law before 1380*, w: *The History of the University of Oxford*, ed. by J.I. Catto, vol. 1: *The Early Oxford Schools*, Oxford 1984, 550.

²⁷ New College Archives, *Founders Statutes in force during the 18th century*, NCA 9.

²⁸ Por. A.O. Prickard, *New College, Oxford*, London 1906, 54.

w drukowanym katalogu oksfordzkich rękopisów kolejalnych, opublikowanym w 1852 r. przez Henry'ego O. Coxe'a²⁹.

Omawiane zestawienie ma poważne znaczenie dla historii nauki prawa w Anglii. Zwraca na to uwagę Dorothy M. Owen, której zdaniem, znaczna część angielskich rękopisów kanonistycznych została zniszczona wkrótce po zamknięciu wydziałów prawa kanonicznego³⁰. Z tego względu tak duży ich zbiór przechowany w *New College*, należy uważać za unikatowy. Ponadto, dzięki analizie rękopisów dokonanej przez wspomnianego H.O. Coxe'a, możliwe jest ustalenie źródła ich pochodzenia, jak również datacja wielu z nich.

Pośród wymienionych w katalogu rękopisów można wskazać zasadniczo dwa ich rodzaje: (1) elementy *Corpus iuris canonici* i (2) opracowania kanonistyczne. Pierwsza grupa rękopisów prezentuje się w następujący sposób: Kolegium dysponowało jednym egzemplarzem *Decretum* Gracjana, opracowanym przez Bartolomeusa Brixiensisa³¹, jednym egzemplarzem *Liber Sextus*³², jednym egzemplarzem *Klementyn*³³ oraz jednym wyciągiem z *Extravagantes* Jana XXII³⁴. Prócz tego wskazać można kompilację fragmentów *Constitutiones Clementinae* i niektórych tytułów *Extravagantes* Jana XXII³⁵. Uwagę zwraca brak *Liber Extra* wśród wymienionych źródeł.

W zdecydowanej większości jednak, teksty *Corpus iuris canonici* zaopatrzone zostały w stosowne aparaty krytyczne. *Decretum* Gracjana dotyczyły zatem: fragmenty summy do *Dekretu*³⁶, komentarz do zbioru autorstwa Bartolomea z Brescii³⁷, a także jedna glossa³⁸. Prócz tego w zbiorach biblioteki Kolegium znajdowały się dwa anonimowe komentarze do fragmentów *Dekretu*³⁹.

Wprawdzie *New College* nie dysponowało oryginalnym tekstem *Liber Extra*, jednak posiadało pokaźny zbiór jego opracowań. Należały do nich: anonimowa glossa⁴⁰, dwa egzemplarze dwuczęściowego komentarza do *Dekretalów* autorstwa Henriciusa de Bohica⁴¹, dwie wersje *apparatus* Innocentego IV⁴², a także praca nosząca tytuł *Casus sive notabilia Decretalium* autorstwa Johannisa de Deo⁴³. Robert Heete przekazał Kolegium tekst wygłoszanego przez siebie w latach 1415–1416 wykładu poświęconego *Dekretalom*⁴⁴, a także summę dotyczącą czwartej księgi papieskiej kompilacji⁴⁵. Dwóch pierwszych ksiąg *Liber Extra* dotyczy z kolei krótka *summa* autorstwa mistrza Willelmusa z Pawii⁴⁶. Prócz tego Kolegium dysponowało wykładem drugiej księgi *Dekretalów*, autorstwa florenckiego kanonisty i biskupa Franciscusa Zabarellego⁴⁷, a także jeszcze jedną wersją wykładu drugiej

³⁰ D.M. Owen, dz.cyt., 16.

³¹ Ms. 208.1.

³² Ms. 199.1.

³³ Ms. 181.3.

³⁴ Ms. 182.2.

³⁵ Ms. 202.2.

⁴⁰ Ms. 184.

⁴¹ Mss. 185–186 i 189–190.

⁴² Ms. 187; 188.

⁴³ Ms. 191.2.

⁴⁷ Ms. 194.

księgi⁴⁸. Książki trzeciej, czwartej i piątej dotyczyły *quaestiones* ofiarowane przez Richarda Andrew⁴⁹. Na koniec wymienić należy jeszcze komentarz do pierwszej księgi *Dekretalów* Baldusa de Ubaldisa (oznaczonego jako Petrusa)⁵⁰.

Kolegium dysponowało także dwoma egzemplarzami jednego z najważniejszych komentarzy do *Liber Sextus*, autorstwa kardynała Jana (Johannesa Monachusa), tzw. *Glossa aurea*⁵¹ oraz angielskim wyciągiem z tego dzieła, opracowanym przez Thomasa Chillendena, odbywającego studia kanonistyczne w Oxfordzie i w Rzymie⁵². Prócz tego w katalogu odnaleźć można również *quaestiones* do opracowania Johannesa Monachusa⁵³. W posiadaniu Kolegium znajdowały się ponadto: komentarz do trzech ksiąg zbioru Bonifacego VIII, autorstwa bolońskiego kanonisty Dominika z Sancto Geminiano⁵⁴, oraz glossa i *apparatus*, przygotowane przez Jana Andrzejowego⁵⁵. *New College* miało w swych zasobach również *Novella super Sexto libro Decretalium*, a także komentarz do tytułu *regulae iuris* Bonifacego VIII. Obie prace pochodziły od wspomnianego kanonisty⁵⁶. Ważne miejsce w zasobach bibliotecznych musiały zajmować rękopis glossy do *Liber Extra* „Kardynała Ostyjskiego” (Henricusa de Segusio)⁵⁷, a także *apparatus* do tytułu *Regulius iuris* Dino de Mugello⁵⁸.

Spis manuskryptów odnotowuje wreszcie następujące opracowania dotyczące *Klementyn*: glossę autorstwa Jana Andrzejowego, *apparatus* autorstwa Gulielmo de Monte Lauduno i Genzelinusa de Cassanisa i komentarz przypisany kanoniście imieniem Paulo, prawdopodobnie Paulo de Lizarariisa⁵⁹. Ponadto wskazać można komentarz do *Klementyn*, autorstwa Petrusa de Ancharano⁶⁰, *apparati* Jana Andrzejowego oraz Gulielmo de Monte Lauduno⁶¹, wykład *in rubricam Clementinarum*⁶², kolejny *apparatus* Jana Andrzejowego do *Contitutiones Clementinae*⁶³, a także komentarz do *Klementyn* autorstwa Thomasa Chillendena⁶⁴. Jeden rękopis dotyczy natomiast problematyki wymierzania kary ekskomunikacji *ipso facto* w zbiorze Kle-

⁴⁸ Mss. 195–196.

⁴⁹ Mss. 197–198.

⁵⁰ Ms. 206.

⁵¹ Mss. 199.2; 207.1.

⁵² Ms. 204.1.

⁵³ Ms. 207.5

⁵⁴ Mss. 200–201, prawdopodobnie również 219. W 1852 r. rękopis o sygnaturze 200 został oznaczony przez H.O. Coxe’a jako nieobecny w archiwum.

⁵⁵ Ms. 202.1.

⁵⁶ Ms. 203.

⁵⁷ Ms. 205.

⁵⁸ Ms. 207.2. Na temat znaczenia tego zbioru zob. W. Uruszczak, *Krakowski komentarz reguli prawa z początku XVI wieku (Lectura super titulo de regulis iuris Libro Sexto)*, *Czasopismo Prawno-Historyczne* 25.2 (1973), 74–75.

⁵⁹ Ms. 180. *Catalogus manuscriptorum* zawiera jedynie ogólną informację, iż pod wskazaną sygnaturą znajdują się *Constitutiones Clementina cum apparat.* autorstwa wskazanych kanonistów.

⁶⁰ Ms. 182.1.

⁶¹ Ms. 183.1.

⁶² Ms. 192.6.

⁶³ Ms. 202.3.

⁶⁴ Ms. 204.2

mensa V⁶⁵. Spośród *Extravagantes*, Kolegium dysponowało tylko glossą do *Extravagantes Jana XXII*, prawdopodobnie autorstwa Gulielmo de Monte Lauduno⁶⁶.

W zasobach *New College* znajdowały się także inne dzieła kanonistyczne. Wymienić tu można dwa egzemplarze *Summa de poenitentia* Rajmunda z Penyaafort⁶⁷, krótki traktat zatytułowany *Adversaria ad ius canonicum atque civile spectantia*⁶⁸, poświęcony problematyce sakramentu spowiedzi⁶⁹, *Tractatus de modis arguendi in jure*⁷⁰, traktat dotyczący różnic między prawem rzymskim a kanonicznym⁷¹, a także zbiór brokard prawa rzymskiego i kanonicznego, zebrany przez Roberta Heete'a⁷². W podobnym tonie utrzymane było zestawienie zasad prawa Bożego, kanonicznego i rzymskiego Johanna Bromiardusa⁷³.

Odnotować należy, także zbiory konstytucji legackich, wydanych przez kardynałów Ottona i Ottobona w trakcie ich pobytu w Anglii, oraz postanowienia synodalne *Oxoniensis, Lambethani* (tj. dotyczące diecezji Oksfordu i archidiecezji Canterbury)⁷⁴. Prócz tekstu konstytucji legackich, Kolegium dysponowało także ich komentarzem, przygotowanym przez angielskiego kanonistę Johna Actona⁷⁵. Do wskazanej powyżej glossy do *Dekretu*⁷⁶ dołączone były dwie mniejsze prace: *tractatulus* o pokrewieństwie i powinowactwie⁷⁷ oraz instrukcja dla duchowieństwa, wystosowana przez Ryszarda, biskupa Sarum⁷⁸. Biblioteka posiadała także zbiór orzecznictwa Roty rzymskiej autorstwa Gulielmusa Horbocha⁷⁹. Jedyne w fragmentach przechowywany był rękopis *Provinciale* jednego z czołowych angielskich kanonistów epoki średniowiecza, Williama Lyndwooda⁸⁰. Kościelnego prawa karnego dotyczył natomiast zbiór noszący tytuł *Capitula plura ex Jure Canonico extracta*⁸¹ oraz inny poświęcony problematyce kary ekskomuniki⁸².

Oddzielnym rodzajem literatury prawniczej były *consilia*. Dwa ich zbiory znajdowały się w posiadaniu Kolegium Nowego. Były to *consilia* Fredericusa de Seni oraz Oldradusa de Ponte⁸³. Pośród mniej popularnych zbiorów odnotować trze-

⁶⁵ Ms. 207.3.

⁶⁶ Ms. 183.2.

⁶⁷ Mss. 181.2; 216.

⁶⁸ Ms. 182.3.

⁶⁹ Ms. 182.8.

⁷⁰ Ms. 182.9.

⁷¹ Ms. 182.16.

⁷² Ms. 182.17.

⁷³ Ms. 223.

⁷⁴ Ms. 207.4. Por. także Ms. 222.1–2.

⁷⁵ Ms. 214.1. Więcej na temat Johna Actona zob. E. Makowski, *Canon Law and Cloistered Women. Periculoso and its Commentators, 1298–1545*, Washington, DC 1997, 102–104.

⁷⁶ Ms. 210.

⁷⁷ Ms. 210a.

⁷⁸ Ms. 210b.

⁷⁹ Ms. 214.2.

⁸⁰ Ms. 215.

⁸¹ Ms. 222.4.

⁸² Ms. 222.9.

⁸³ Ms. 216.

ba traktaty, będące wyliczeniem różnorodnych aktów prawnych – kanonów, statutów, konstytucji – skompilowane przez Petrusa de Ancharano⁸⁴ i Baldusa de Ubaldisa⁸⁵.

Do prac pomocniczych trzeba zaliczyć *Index sive Repertorium* ustaw i źródeł wykorzystywanych przez Innocentego IV oraz Petrusa de Ubaldisa w ich komentarzach do *Liber Extra*⁸⁶. Pracą podobną, choć z pewnością poważniejszą, było *Repertorium sive Breviarium* Guillelmusa Durantisa (tzw. *Repertorium iuris canonici*)⁸⁷. Inny rękopis tego samego autora to *Rationale divinorum officiorum*⁸⁸, praca, której prawno-kanoniczny charakter może być przedmiotem dyskusji. Charakter pomocniczy miał także rękopis zatytułowany *Gratiani Clusini Decretum abbreviatum et glossis instruentum*⁸⁹.

Datacja rękopisów jest często utrudniona, ze względu na brak konkretnych danych dotyczących ich pochodzenia. Z XIII w. pochodzą dwa rękopisy⁹⁰, większość natomiast stanowi wytwór kopistów z XIV⁹¹ i XV⁹² stulecia. W niektórych przypadkach można ustalić daty roczne sporządzenia bądź nabycia manuskryptów. Do grona najstarszych zaliczyć trzeba zatem tekst *Liber Sextus* Bonifacego VIII, który datowany może być już na około 1300 r.⁹³. Jednoznacznymi datami opatrzone zostały: komentarz do *Dekretów Grzegorza IX*, autorstwa Baldusa (Petrusa) de Ubaldis – 1409, zbiór *disputationes, quaestiones et consilia* Fredericusa de Sanis – 1425⁹⁴ oraz anonimowy fragment komentarza do *Liber Sextus* – 1439⁹⁵.

Ciekawie przedstawiają się wreszcie okoliczności nabywania poszczególnych rękopisów przez Kolegium. Nie zawsze możliwe jest ustalenie ich pochodzenia. W niektórych przypadkach zostało to jednak ściśle określone. Powszechnie przyjętym zwyczajem, jak się wydaje, było ofiarowanie Kolegium księgozbiorów przez jego dawnych wychowanków. W ten sposób postąpił np. kanonik londyńskiej katedry św. Pawła oraz William Dighton, lord tajnej pieczęci w 1382 r. (za rządów Ryszarda II)⁹⁶. Poważny zbiór rękopisów przekazał wraz z momentem swojej śmierci inny wychowanek Kolegium, Robert Heete, nazywany również Robertem z Woodstock – kanonista i legista, zmarły w 1428 r.⁹⁷. Katalog rękopi-

⁸⁴ Ms. 221.4.

⁸⁵ Ms. 221.5.

⁸⁶ Ms. 211.

⁸⁷ Ms. 212.

⁸⁸ Ms. 213.

⁸⁹ Ms. 220. Opis zawartości rękopisu oparty został na drukowanym wydaniu H.O. Coxe'a. Katalog z 1729 r. zawiera informację, iż w rękopisie oznaczonym sygnaturą 220 mieszczą się: *Liber ex Concillis* oraz *Questiones in causis* 36.

⁹⁰ Ms. 216; 220.

⁹¹ Mss. 180; 181; 183; 184; 187; 188; 191.2; 193; 197; 198; 202; 205; 208; 212; 213; 222; 223.

⁹² Mss. 182; 185; 186; 189; 190; 192; 194; 195; 196; 200 (?); 201; 203; 204; 206; 207; 209; 210; 211; 214; 215; 217; 218; 219; 221; 224.

⁹³ Por. H.O. Coxe, dz.cyt., 76.

⁹⁴ Ms. 217.1.

⁹⁵ Ms. 219.

⁹⁶ Ms. 184. E. Foss, *The Judges of England; with sketches of their lives*, vol. 4, London 1851, 51.

⁹⁷ Ms. 192. Na temat Roberta Heete'a zob. Ch. Lethbridge Kingsford, *Heete, Robert*, w: *Dictionary of National Biography*, vol. 25, 365–366.

sów z 1729 r. wymienia siedem elementów daru przekazanego przez R. Heete'a. Opublikowany przez H.O. Coxe'a wykaz zawiera natomiast informację, aż o siedemnastu woluminach. Należy zauważyć jednak, że duża część z nich dotyczyła prawa rzymskiego.

Innym darczyńcą Kolegium był Thomas Thornebury, doktor prawa rzymskiego, który w 1432 r. był właścicielem rękopisów Richarda Andrew, dziekana Yorku⁹⁸. Ten ostatni przekazał z kolei do *New College* rękopisy *Quaestiones*, dotyczących zagadnień pochodzących z trzeciej, czwartej i piątej księgi *Dekretalów*⁹⁹, komentarze Johna Actona do konstytucji legackich, a także orzecznictwo Roty rzymskiej¹⁰⁰ i sumnę Rajmunda z Penyafort¹⁰¹.

Swój księgozbiór przekazał Kolegium także John Wykham, doktor obojga praw, prawdopodobnie członek (*fellow*) Kolegium¹⁰², zmarły w 1445 r.¹⁰³. Dwa rękopisy legował natomiast biskup Bath and Wells, Thomas Beckington (zmarły w 1465 r.)¹⁰⁴.

Pośród czołowych osób życia publicznego, które ofiarowały swoje prywatne zbiory Kolegium znajdował się biskup Londynu i arcybiskup Canterbury William Warham (pełniący tę drugą posługę w latach 1503–1532), absolwent *New College*, doktor prawa¹⁰⁵.

Dwuczęściowy komentarz do *Dekretalów Grzegorza IX* ofiarowany został przez Williama Spekyntona. Rękopis należał pierwotnie do wspomnianego W. Warhama¹⁰⁶. William Spekynton musiał posiadać bogatą bibliotekę kanoniczną, gdyż Kolegium otrzymało od niego także kilka innych ksiąg, których datacja pozwala ustalić, iż już w momencie ich przekazywania mogły one uchodzić za drogie dzieła. Znajdowały się wśród nich: wyciąg autorstwa Thomasa Chillendena dotyczących *Liber Sextus*, datowany na około 1384 r., komentarz tego samego autora do *Klementyn*, jak również traktat Bartholusa de Saxoferrato, wydany w 1453 r.¹⁰⁷.

5. ZAKOŃCZENIE

Przedstawione powyżej zasoby rękopiśmiennicze *New College* z 1729 r. są unikatowym zbiorem prac poświęconych prawu kanonicznemu, obecnym w Anglii

⁹⁸ Ms. 188.

⁹⁹ Mss. 197–198.

¹⁰⁰ Ms. 214.

¹⁰¹ Ms. 216.

¹⁰² Por. Ch. Wykeham Martin, *The History and Description of Leeds Castle, Kent*, Westminster 1869, 128.

¹⁰³ *English Manuscript Studies 1100–1700*, P. Beal, J. Griffiths (eds.), vol. 4, London–Toronto 1993, 98.

¹⁰⁴ Mss. 189–190

¹⁰⁵ Mss. 195–196. Na temat arcybiskupa zob. J. Gairdner, *Warham, William*, w: *Dictionary of National Biography*, vol. 59, 378–383.

¹⁰⁶ Mss. 185; 186.

¹⁰⁷ Ms. 204.

zdominowanej przez protestantyzm. Okoliczności ich przechowania w Kolegium nie są znane. Należy przypuszczać, że zdecydowana większość rękopisów znajdowała się w bibliotece już w momencie zainicjowania reformacji. Pewne wątpliwości można mieć w stosunku do pojedynczych rękopisów, np. glossy Hostiensisa, której pierwotny właściciel – arcybiskup Canterbury W. Warham, zmarły w 1532 r. – przekazał ją bakałarzowi prawa rzymskiego Frendowi. Nie jest jednak jasne, czy przekazanie dzieła Frendowi nastąpiło po śmierci hierarchy, jak również data śmierci samego obdarowanego nie jest pewna.

Na podstawie samego katalogu trudno ocenić, czy wymienione w nim rękopisy były czytane u początku XVIII stulecia. Nie ulega jednak wątpliwości, że musiały być traktowane z należyty szacunkiem, o czym świadczy ich staranne zestawienie w katalogu i nadanie im sygnatur. Na uwagę zasługuje również fakt, że rękopisy kanoniczne znacznie przekraczały liczbę rękopisów romanistycznych.

Na temat zainteresowania rękopisami można wyciągać pośrednie wnioski na podstawie analizy katalogów bibliotecznych pochodzących z *New College* z tego samego okresu. Kolegium dysponowało bowiem stosunkowo wieloma pracami związanymi z doktryną katolicką, na czele z licznymi pracami św. Tomasza z Akwinu, w tym wydanymi po 1535 r. (np. paryską edycją *Summy teologicznej* Akwinaty z 1638 r.¹⁰⁸). Może to oznaczać, że również manuskrypty rodziły zainteresowanie studiującej w *New College* młodzieży akademickiej.

¹⁰⁸ New College Library LC/11, k. 15.

ANEKS
Catalogus Manuscriptorum, KK. 44–52

<i>Libri</i>		44	<i>Juris Canonici</i>
		180	Constitutiones Clementina cum apparat: 1. Jo. Andrea 2. Gul. de monte Landuni 3. Gesselini de Cassanis 4. Pauli
		181	1. Apparatus Jo. Andrea super Clementinis 2. Summa Raymundi de paenitentia libri 3 3. Constitutiones Clementinae
		182	Petrus de Ancharano super Clementinis & Extravag.
		183	Glossa Gul. de monte Landano, & Jo. Andrea super Clementinis 2. Extravag. Papa Joh. 22 ^{di} glossata
		184	Decretalia Gregorij gloss.
<i>Libri</i>		45	<i>Juris Canonici</i>
Prima pars distinctionis M ^{ri} Henrici Bouhic super Decretalibus	185		
2 ^{da} pars distinctionum M ^{ri} Henrici Bouhic super Decretalibus	186		
Apparatus super 5 libris Decretal. cum tabula	187		
Decretales Innocentij 4 ⁱ cum glossa	188		
Prima pars distinctionis M ^{ri} Henrici Bouhic super Decretalibus	189		
2 ^{da} pars	190		
1. Interpretatio Theologica quarundum fabularum in Ovidij Metamorphosis 2. Casuarium Johannis de Deo super 5 lib. Decretalium, cum suis annotattionibus	191		
<i>Libri</i>		46	<i>Juris Canonici</i>

		192	<p>1. Lectura super primum librum Decretalium secundum Rob. Heete a diversis Doctoribus extracta Hoc Repertorium super 1mo libro Decret. fuit lectum a Roberto de Woodstocke alias Heele pro forma ejusdem in Universitate Oxon. An. Domⁿⁱ 1416</p> <p>2. Lectura super titulis quibusdam 5ⁱ libri Decretalium & Clementiarum</p> <p>3. Tractatus dictus Consolatio Peccatorū compositus a Jacobo de Tarenis ArchiEp. diacono Adversa.</p> <p>4. Tractatus de modis arguendi in jure</p> <p>5. Summa Jo. Andrea super 4° Decretalium</p> <p>6. Tractatus de jurisdictione omnium Judicum</p>
<i>Libri</i>		47	<i>Juris Canonici</i>
7. Brocarda Juris Canonici			
Casuarium super 1 & 2 ^o lib. Decretaliū secundum compilatione M ^{ri} Willmi de Caneto	193		
Secundus liber Decretalium glossatus	194		
Prima pars Prothodox super secundo Decretalium	195		
Secunda pars Prothodox super eodem	196		
Quaestionarius super 3 & 4 lib. Decretaliū	197		
Quaestionarius super 5 ^{um} Decretalium	198		
Sextus liber Decretalium cum apparatus Johannis Monachi Cardinalis Anno Dom. 1298	199		
Dominicus de XXX Geminiano super 1 & 2 Sextj libri Decretaliū	200		
<i>Libri</i>		48	<i>Juris Canonici</i>
	<i>Geminiano</i>	201	Idem super reliquis libris Sexti

		202	1. Apparatus Jo. Andrea super Sexto Decretalium 2. Constitutiones Clementina 3. Apparatus Jo. Andrea super Clementinis
		203	1. Novella Jo. Andrea super Sextum 2. Ejusdem Novella super titulo de regulis juris
		204	1. Apparatus Sextj librj Decretalium compositus a Domino Jo. Monachi & 1298 2. Tractatus Bartholi de armis 1408
		205	Glossa Hostiensis super Decretalia
		206	Petrus de Perusio super Decretalia
<i>Libri</i>		49	<i>Juris Canonici</i>
1. Apparatus 3ti libri Sexti Decretalium secundum Jo. Monachi 1298 2. Ejusdem apparatus super titulo De Regulis juris Sexti Decretalium 3. Constitutiones Clementis de Excommunicatione 4. Constitutiones Othonis & Ottoboni de Excommunicatione 5. Constitutiones Synodales ea de re 6. Mrj Bernardi Compostolani quaestiones utiles & solutiones de praedicto apparatu Decretaliū decerpta	207		
Barth. Brixiensis apparatus super Decretalia	208		
<i>Libri</i>		50	<i>Juris Canonici</i>
		209	Ejusdem Apparatus super decretis
		210	Bartholomai Brixiensis apparatus super libris Decretorum 2. Tractatus de causis ostendens quid in [...] causa agatur
		211	Repertorium Baldj super Innocentium Alphabetice.

		212	Gulielmi Duranti repertorium Juris Canonici
		213	Rationale Divinorū Officiorum compositū a Gulielmo Durantie
		214	1. Jo. Aton profundissimus glossator super Constitutionibus Othonis & Ottoboni quondam Legatorum in Anglia 2. Conclusiones & decisiones Dominorū de
<i>Libri</i>		<i>51</i>	<i>Juris Canonici</i>
Rota collecta a Gul. Horboch Decretorum Doctore			
Gul. Lyndewod super constitutionibus provincialibus	215		
Commentar. in primū & partem secundi libri Summa Raymundi de paenitentia	216		
Disputationes quaestiones & consilia Frederici de Senis Decretorum Doctoris cum tabula 2. Summa D ⁿⁱ Oldradi de laude	217		
Prima pars causarū glossata	218		
Secunda pars causarū glossata	219		
1. Liber ex Concilijs 2. Quaestiones in causas 36	220		
1. Lectura Angeli super 9 Cole.	221		
<i>Libri</i>		<i>52</i>	<i>Juris Canonici</i>
			2. Repetitio Bartholi super L. omnis populi 3. Repetitio Petri de Anchorano super Canonum statutas 4. Generales regula statutorum collecta per Baldum de Ubaldis de Perusio

		222	1. Sententia generalis manifeste distincta Concilii Universitatis Oxon, 2. Statuta Ottoboni S ^{ti} Adrianni Diaconi, Cardinalis &c 3. Canon Missa. 4. Sanctorum nomina qua in Legenda continentur Etymologice distincta cum vita S ^{ti} Andrea & Nicolai
		223	Joh. Bromyard ordinis fratrum praedicatorū S ^{ti} Dominici Summa juris
		224	Liber Juris Canonici imperfectus

BIBLIOGRAFIA

- Barber P., *England's Last Bachelors and Doctors of Canon Law*, *Ecclesiastical Law Journal* 8 (2005), 80–83.
- Beal P., Griffiths J. (eds.), *English Manuscript Studies 1100–1700*, vol. 4, London–Toronto: University of Toronto Press 1993.
- Boyle L.E., *Canon Law before 1380*, in: J.I. Catto (ed.), *The History of the University of Oxford*, vol. 1: *The Early Oxford Schools*, Oxford: Oxford University Press 1984, 531–564
- Chapman C.R., *Ecclesiastical Courts. Their Officials and their Records*, Dursley: Lochin 1992.
- Coxe H.O., *Catalogus codicum mss. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, pars 1, Oxonii: Typographo academico MDCCC.LII.
- Foss E., *The Judges of England; with sketches of their lives*, vol. 4, London: Longman, Brown, Green and Longmans 1851.
- Gairdner J., *Warham, William*, w: *Oxford Dictionary of National Biography*, vol. 59, 378–383.
- Guerrini M.T., *'Qui voluerit in iure promoveri...'. I dottori in diritto nello Studio di Bologna (1501–1796)*, Bologna: Clueb Casa Editrice 2005.
- Helmholz R.H., *Roman Canon Law in Reformation England*, Cambridge: Cambridge University Press 1990.
- Helmholz R.H., *The Canon Law and Ecclesiastical Jurisdiction from 597 to 1640s (The Oxford History of the Laws of England, vol. 1)*, Oxford: Oxford University Press 2004.
- Kędzierski J.Z., *Dzieje Anglii do roku 1485*, Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo 1966.
- Korporowicz Ł.J., *Prawo rzymskie w orzecznictwie Izby Lordów w latach 1876–2009*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego 2016.
- Korporowicz Ł.J., *Was the Roman Catholic Canon Law Studied in Eighteenth-Century England?*, *Studia Prawno-Ekonomiczne* 108 (2018), 83–102.
- Korporowicz Ł.J., *Prawo rzymskie w Anglii w XVIII wieku. Nauczanie, studia, nauka*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego 2019.
- Lethbridge Kingsford Ch., *Heete, Robert*, w: *Oxford Dictionary of National Biography*, vol. 25, 365–366.
- Makowski E., *Canon Law and Cloistered Women. Periculoso and its Commentators, 1298–1545*, Washington, DC: Catholic University of America Press 1997.
- Marzec Ł., *Kilka uwag o sądownictwie Admiralicji w Anglii*, *Zeszyty Prawnicze UKSW* 4.1 (2004), 75–89.

- Owen D.M., *The Medieval Canon Law. Teaching, Literature and Transmission*, Cambridge: Cambridge University Press 1990.
- Prickard A.O., *New College, Oxford*, London: J.M. Dent & Co. 1906.
- Tulejski T., *Od Hookera do Benthama. Eseje z angielskiej myśli ustrojowej*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego 2018.
- Uruszczak W., *Krakowski komentarz regul prawa z początku XVI wieku (Lectura super titulo de regulis iuris Libro Sexto)*, *Czasopismo Prawno-Historyczne* 25.2 (1973), 69–88.
- Wijffels A., *Disputations en droit à l'Université de Cambridge sous le règne élisabéthain*, *Mémoires de la Société pour l'Histoire du Droit et des Institutions des anciens pays bourguignons, comtois et romands* 57 (2000), 113–130.
- Woolfson J., *Padua and English Students Revisited*, *Renaissance Studies* 27.4 (2013), 572–587.
- Wykeham Martin Ch., *The History and Description of Leeds Castle, Kent*, Westminster: Nichols and Sons 1869.
- Zieliński T.J., *Państwowy Kościół Anglii. Studium prawa wyznaniowego*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe ChAT 2016.

**CANON LAW MANUSCRIPTS IN THE *CATALOGUS MANUSCRIPTORUM*
OF THE NEW COLLEGE, OXFORD FROM 1729
NEW COLLEGE LIBRARY LC/10**

Summary

During the times of the Reformation in England the teaching of canon law was officially prohibited. The needs of ecclesiastical justice, however, forced the lecturers of the Roman law – the only law taught at Oxford and Cambridge universities at the time – to insert canonical matters into their lectures. It is hard to evaluate how large that amalgamation was. Nonetheless, it is certain that the canon law survived the Reformation and flourished in changed circumstances.

Besides the lectures, the knowledge of the canon law could be acquired by everyone who was linked with the universities thanks to the library resources that survived the Reformation. One of the most amazing collection of Catholic canon law manuscripts was stored in the library of New College, Oxford. The article presents the content of a catalogue of these manuscripts drawn up in 1729. Its expanded version was published in 1852. The comparative analysis of both catalogues allows us to determine the origins of these manuscripts. Moreover, it sheds light on the condition of canon law studies in the early eighteenth-century England.

Key words: canon law, Oxford, eighteenth-century manuscripts

Nota o Autorze

Łukasz Jan KORPOROWICZ – doktor nauk prawnych, prawnik i kanonista, adiunkt w Katedrze Prawa Rzymskiego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego. W swoich badaniach zajmuje się przede wszystkim wpływem prawa rzymskiego na prawo angielskie, historią prawa angielskiego oraz wpływem prawa rzymskiego na rozwój średniowiecznego prawa kanonicznego.
Kontakt e-mail: lukasz.korporowicz@wpia.uni.lodz.pl